

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

BASILIU PETRI.

Ese odata in septemana, Vineri'a. Pretiulu
pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. —
Pentru insertiuni: câte 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 5 Augustu v. 1877.

Prenumeratiunile si corespundintiele sunt a se
adresá la: Redactiunea „Scólei romane“
in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Referatu generalu

despre activitatea „Reuniunii invetiatorilor romani Selageni“ in anulu 1876/7, compusu si cetitu in adunarea generala tienuta in 15 Maiu in comuna Bocsia-romana de vice-presiedintele Gav. Trifu.

Onorata adunare generala!

Voindu a trece in revista activitatea reuniunii nóstre din anulu 1876/7, avemu se ni indreptamu atentiunea antáiu: asupr'a progresului facutu pe terenulu cultivarei de sene, si a dóu'a: asupra sporirei averei reuniunii; nu se póte trece apoi cu vederea activitatea comitetului centralu alu reuniunii si ceea a oficialiloru ei. Se le luamu aceste pe rondu.

Pe terenulu cultivarei de sene am oficiulu placutu de a poté semnalá onoratei adunari generale o inaintare fórté imbucuratória. Cele mai multe cercuri si-au tienutu adunari prescise scólatu la tempulu seu si inca ne asceptandu provocarea presidiului. Despre adunari cercuale din primavér'a acest'a nu lipsescu decâtu prótocoléle cercuriloru Notiegu si C...; dar' si despre aceste presidiulu are scire secura, ca s'au tienutu, de-sí cam târdíu. La aceste adunari cercuale membrii s'au infaçisiatu in numeru frumosu; din cause nejustificabile au remasu dela adunari cercuali numai fórté puçini membri, in contra caror'a apoi s'au si luat mesuri aspre. Nutrescu speranti'a, ca venindu adi-mane toti membrii reuniunii nóstre la cunoscinti'a sublimei loru chiamari, casuri de aceste dureróse si totu-odata umilitórie pentru o corporatiune invetiatorésca nu se voru ivi de locu.

Propunerile de proba inaintéza spre bine cu pasi rapedi; invetiatorii propunatori 'si preluera planurile de propunere cu diligintia si se tienu de ele la propunere. Criticele propuneriloru devinu de ce in ce mai bune si mai speciale; ér' animositatile nefundate ale critisatoriloru si ale critisatiloru, cari se iviáu pana acumu atátu de desu, incepu a disparé si a face locu unor considerari mai obiective a lucrului. Singuru dintr'unu cercu 'mi veni la cunoscintia — si inca pe cale privata — ca s'au escatu animositati, dar' nu intre

critisatoriu si critisatu, ci intre doi critisatori. Din contra apoi se aréta interesu víu si multa vóia de a critisá. Din dóue cercuri 'mi venira critice dela unii membrii singuratici. De-sí aceste critice nu se potu luá in consideratiune cá cele facuté si primite de maiortatea membriloru respectiveloru cercuri, d'insele totusi ni suntu proba despre aceea, ca membrii reuniunii nóstre cetescu opuri si foi didactice si-si câstiga cunoscintie si convingeri intr'unu ramu seau altulu alu oficiului loru, si ca tienu tare la aceste convingeri, pentru aceea nu voiescu se le sacrifice nici chiaru decisiunei maiortatii membriloru cercului loru. Nu-mi vine nici predeparte aminte a afirmá, ca aceste critice private au fostu póte mai bune decâtu cele ale respectiveloru cercuri, càci inca nici nu m'am ocupatu mai in detaiu cu ele; si mai puçinu 'mi vine aminte a aprobá procedur'a respectiveloru tramitietori de critice separate façia de cerculu loru si de presidiulu reuniunii, carele nu póte se ièe in consideratiune alta critica, decâtu cea facuta de maiortatea membriloru cercului si indusa in protocolu, dar' atáta potu afirmá, fora a me teme de contradícere, ca acest'a impregiurare este semnu invederatu de progresare pe terenulu cultivarei de sene.

Resultatulu imbucuratoriu alu activitatii reuniunii nóstre pe acestu terenu este de a se multiamí mare parte zelului, interesarii si activitatii presidintiloru cercuriloru, adeca multu onoratiloru domni protopopi din Silvani'a, cari, potu díce pe bas'a dovediloru aflatórie in manile mele, mare parte nu crutia nici o ostenéla si mergu in persóna pe càl neamblate, ba si periculóse, a presidá la adunari cercuale. N'am lipsa a reflectá aici la marele folosu, ce resulta de aici pentru instructiunea poporala, càci acest'a 'lu cunóscemu cu totii si scímu, cá interesandu-se multu onorati domni protopopi, cá inspectori ai scóleloru din tractulu loru, intr'o mesura atátu de imbucuratória de aceste adunari, influinti'a loru in directiunea amintita nu póte fi decâtu binefacatória.

Pe acestu terenu n'am se indegetezu decâtu unu singuru defectu si acest'a este, ca unii dintre presie-

dintii substituti, candu presidintii ordinari din o cauza ore care nu se potu infaçisii la adunarile cercuale, nu sustienu la desbateri cu destula rigore disciplin'a necesaria, si din acesta cauza se ivescu ici-cole dispute, ce nu-se tienu de obiectu, ba chiaru si certe, cari deroga multu reputatiunei cercului respectivu si auctoritatii invetiatoriloru. Aceste casuri, cari de altmintrea si pana acumu au fostu forte rari, credu, ca de aici inainte voru inceta cu totulu.

Precatu de bine inainteza cultivarea de sene a membriloru reuniunei, pre atatu de reu stamu cu sporierea averei ei materiale. In acesta privintia am trist'a detorintia a present'a onoratei adunari generale unu tablou de desolutiune.

Onorat'a adunare generala scie forte bine, cate decisiuni s'au adusu deja pentru incassarea taxelor restante; scie si aceea, ca tax'a unui membru s'a redusu dela 3 fl. la 2 fl., si restantieriloru li-s'a acordatu favorulu, ca se solvesca in fia-care anu — prelanga tax'a regularia anuala — numai un'a parte a restantie, si in fine, ca presidiulu in anulu trecutu a prelucratu prin cassariulu si controloriulu reuniunei conspectele detorasiloru pentru tote cercurile si le-a tramisu spre incassare presidintiloru cercuriloru — si totusi in butulu tuturiloru favoruriloru acordate si a dispositiuniloru facute, astadi trebue se referezu: cumu ca in anulu acest'a n'a incursu in cass'a reuniunei — afara de cei doi fioreni, cari i-am incassatu cu dela invetiatoriulu din Bredu, Vasiliu Popu, si i-am tramisu cassariulu reuniunei, — nici unu singuru cruceriu din taxele curente seau restante.

Eca onorata adunare generale, cumu stamu cu averea reuniunei:

a) Bani capitalisati	342 fl. 66 cr.
b) Papire de valore	100 fl. — cr.
c) Bani gat'a in cassa	— fl. 89 cr.

Asia dara ni stau la dispositiune propriaminte numai . . . . . 443 fl. 55 cr.

d) In tacse restante avemu pana la finea anului 1875 si sum'a de estu-tempu	771 fl. 09 cr.
e) In ajutorie din partea membriloru fundatori	20 fl. — cr.
f) In ajutorie din partea membriloru ajutatori	84 fl. 61 cr.
g) In restantie de usure	105 fl. 95 cr.

Avemu dara pretensiuni . . . . . 981 fl. 65 cr.

Precumu se vede din aceste date, reuniunea, ca se-si pota incassa averea, are se recurga la cele mai aspre mesuri, are se pasiesca din oficiu pe calea executiunei, la care pasiu acestu presidiu s'a si resolutu si primii pasi i-a si facutu. Adunarea generala, vedindu rezultatele descuragiatorie ale multeloru sale decisiuni in acesta privintia, n'are decatu se aprobeze mesur'a luata de presidiu: ca fia-carui membru, care n'a solvitu nimica seau numai forte puçinu din detori'a sa de

taxe, se i se oprésca pe cale oficiosa o parte ore-care a lefei sale. Numai pe acesta cale se pote spera, ca restantiele enorme se voru impuçina si reuniunea va ajunge la averea sa. De crutiare nu mai pote fi vorba de aici inainte, caci doi fioreni i-pote raspunde fiacare membru, fia chiar si prin aceea, ca nu va pipa doue luni; nici nu se pote dice, ca pre membri i impiedeca seraci'a de a solvi taxele respective, caci suntu unii dintre cei mai seraci si mai ingreunati, cari nu suntu detori reuniunei cu nimica, cari si-au solvitu si-si solvescu taxele regulatu. Precumu potu solvi acesti'a cu incetulu, asia aru pote solvi toti membrii; dar' cei mai multi nu solvescu, pentru-ca nu voiescu. Esemplu desre acest'a ne pote fi, ca estu-tempu nu s'a solvitu dreptu taxe absolutu nimica. Deca reuniunea nici acumu nu va pasi energiosu façia de acei membri, cari nu voiescu se solvesca, va pati cu acesti detorasi, cumu a patitu negutiatoriulu de panura cu unu croitoriu, caruia i acordase creditu in negutiatori'a sa. Croitoriulu, dupa-ce cumpara o cuantitate mare de panure si o prelucra in folosulu seu, facu falimentu si bietulu negutiatoru 'si perdù pretensiunea la croitoriu fara de sperantia, ca o va pote incassa candu-va. Odata inse croitoriulu se presenteza la negutiatoriu si-i dice, ca elu nu voiesce daun'a negutiatoriului si ca-i va solvi in fia-care luna ore-care sumulitia din detori'a sa. Negutiatoriului — firesce — i paru forte bine de acestu ofertu alu croitoriului si-lu acoperi cu laude. Dar vine lun'a antaiu si croitoriulu nu solvesce, vine a dou'a, a treia si celelalte si croitoriulu totu nu solvesce. Atunci negutiatoriulu intraba pre croitoriu, pentru-ce nu solvesce sumulitiile apromise de buna voi'a din partea lui? Croitoriulu response: „De solvitu nu-ti potu solvi nici acumu, si ti-am apromisu a-ti plati numai, pentruca mi-a fostu mila de d'ta, se pierdi prin mine atata banu de odata; am cugetatu, ca-ti va cade mai usioru, deca i vei perde pe r'ndu.“

(Va urma.)

Educatiunea la noi.

In un'a din dilele trecute, avendu ore-si cari afaceri in comun'a X, me abatu puçinu pre la preotulu localu, care-mi era cunoscutu inca de mai inainte. De asta data inca mi-se dede ocaziunea a me convinge, catu de puçinu pretiu se pune la noi pre educatiunea generatiunei tinere, si cumu chiar o parte a inteligentiei confunda educatiunea cu instructiunea.

Parintele N. din X. avea unu copilu cam de 13—14 ani, pre care-lu dede la scola in orasiulu M. Acumu chiar absolvise clas'a a 4-a gimnasiala si venise acasa pre feriele de vera. Indata ce intrai in casa si schimbaramu salutarile indatinate, parintele N. me pofti se siedu, si incepù a-mi lauda copilulu seu in unu modu cam esageratu. Finindu-si laudele, numai decatu intinse man'a pe politia si luadu o chartia invelita frumosu, mi-o present'a cu unu surisu, ce descoperia

tóta bucuri'a, de care erá predomnitu. Am desfacutu chárta si de asupra vediui scrisu cu litere mari: „Testimoniu.“ Fortile si eminentiele gemeau in elu. Eu gratulai parintiloru la unu asiá pruncu bunu si-mi esprimaí dorinti'a de alu vedé, càci trecuse atât'a tempu, de candu n'avui acésta fericire:

— „O, Georgiti'a mieu,“ adause mum'a, carea ascultá cu multa placere laudele barbatului seu, „nu se aflá acasa, s'a dusu cu servitorii dupa unu caru de fênu; inse va veni indata. Crede-me, ca singuru te vei mirá, câtu de mare, frumosu si cuminte s'a facutu Georgitia!“

Intr'aceea audíramu sgmotulu unui caru pe ulitia. Preotés'a sarindu la feréstra, esclamá cu bucuria:

— „Vino, d-le, de-lu vedi! Elu este!“

Urmái acestei invitatiuni si privindu pre ulitia, zarescu unu caru incarcatu bine cu fênu si trasu de 4 boi frumosi si robusti. Pre langa ei cu sbiciulu in mana veniá Georgitia.

Carulu se apropiá de pórt'a cea mare, inse din intemplantu seau din nefericire se acatiá de unulu din stálpíi portii. Nesce lovituri cumplite, aplicate pe spatele boiloru, si nesce injuraturi spurcate, ce-ti revoltá tóte sântiemintele, me atrasera la feréstr'a de catra curte. —

La inceputu nu-mi veniá se credu, ca George, celu atâtu laudatu, este in stare a maltractá asia de cumplitu pre bietii boi si a scóte din gura atari injuraturi spurcate. Dar ce vedu ochii, crede anim'a! Unui'a din servitori, ce voiá se indrepte boii, Georgitia in furi'a sa i aplicá pe spate câte-va lovituri cu sbiciulu atâtu de cumplitu, încátu bietulu servitoriu nu potú se innece unu tipetu de dorere, ce-ti frangea anim'a.

Parintele N. cu soçi'a steteau langa olalta, linisciti si tacuti. Din candu in candu 'si díceau unulu altui'a: „S'a nacajitu baetielulu!“ Privindu-i cine-va mai cu atentiune, potea se cetésca din faci'a loru, ca densii nu desapróba acést'a portare selbateca si neumana a fiului loru. Servitorii reusíra a bagá carulu in curte, ér eu m'am retrasu dela feréstra si preste puçinu am audítu o vóce strigandu:

— „Georgitia! puiulu mami! vino in casa, ca d-lu I., spunendu-i tatalu teu, câtu de bunu, cuminte si intieptu esti tu, doresce se te véda!“

Nu preste multu George se presentá inaintea mea. M'a pusu in uimire faci'a lui rumena cá o flóre, ochii sei mari, inteligenti si plini de focu; statura-i naturala; corpulu seu inca nedeplinu desvoltatu, dar care promitea a se face robustu.

— „Pecatu de acestu copilu“, cugetai eu, „ca nu are fericirea a se impartasi de o educatiune mai buna! Totulu ne spune, ca din densulu ar poté deveni cu tempu unu omu alesu.“

La intrebarile, ce i-le adresám, 'mi respondea cu usiurate si indemanare; dar nu avui parte, cá se conversezeu multu cu elu, càci bun'a sa mama, luandu

de pre mésa stiel'a cu vinarsu de drojdie si implendu unu pacharu:

— „Giorgitia!“ dise ea intindîndu-i pacharulu cu vinarsu, „bea acestu pacharu, càci sciu ca esti ostenitu!“

Baiatulú din inceputu se parea a se sfi de mine, — nu vrú se primésca; inse in urm'a indemnariloru mamei sale apucá pacharulu cu o mana lacoma si-lu dusa la gura cu atât'a sete, încátu am fostu surprinsu. Preste puçinu licuidulu, seau mai bine veninulu, ce contínea pacharulu, disparú in gur'a nefericitului pruncu si de aici pe gátu la vale. Asemenea si alu doile, si alu treile pacharu.

— „Nefericitele!“ cugetai eu, „iubirea parintésca pregatesce perirea ta! Mane poimane te vei téri prin noroiulu coruptiunei si vei muri in obscuritate, pre candu prin spiritulu inteligintiei, cu care te-a inzestratu creatoriulu, poteai se stralúcesci in virtute si intieptiune.“

Sosí tempulu prândiului. Ne asiediarámu cu totii la mésa. Bucatele incepura a ni se servi. George mancá cu multu apetitu si nu-si intrerumpea ocupatiunea, decátu cá se ciocnésca pachara cu noi. Ni-se servesce o nóua specia de bucate. Acum'a baiatulú puse capulu in pamentu si se aratá indisposu. Bun'a muma intielese indata caus'a indispositiunei, si chiamandu servitóri'a, i demandá se pregatésca pentru G. altu ceva de mancare.

Servitóri'a asculta si George parascesc mésa. Preste puçinu audíramu unu sgmotu in bucataria. Am potutu destinge aceste vorbe vorbite in unu tonu demandatoriu:

— „Afara de aici, misielule si ticalosule! Tie, blastemata, nu-ti este iertatu se dai nimic'a la asemenea talhari . . .“

Nu sciamu, ce se intemplá; inse servitóri'a chiamata si intrebata de stapanu sa, ne spuse, ca sermanulu orbu, ce locuiesce in capulu satului, condusu de uniculu seu pruncu, care plangea de fóme, vénise se capete ceva. „Eu“, continuá servitóri'a, „chiar taia-semu o bucatíca de pane si voiámu se i-o dau, candu vine „domnisorulu“ si rapindu-mi panea din mana, 'mi trase câtiva pumni, ér pre bietulu orbu 'lu impinse de spate pe usia afara.“

Parintii ascultara acésta naratiune, fora se arate cea mai mica nemultiamire faci'a de portarea nemorala si brutala a fiului loru. M'am cutremuratu — nu atâtu de fapt'a tenerului, câtu de liniscea parintiloru.

— „Gat'a-su placintele?“, intrebá preotés'a dreptu respunsu. „Du-te si spune „domnisorului“ se vie, cá se manance!“

Tat'a si mam'a nici de aici inainte nu încetara a incarcá de laude pre prunculu loru, nepasându-le nimiculu de presentí'a lui. Eu inse mai nu-i audiamu, càci eramu cufundatu in cugete: „Cumú asi poté convinge pre acesti nefericiti parinti, ca densii pe calea, pe care au apucatu, pregatescu perire fului loru?“ Voiámu se încercu cu tatalu, sperandu cá pre densulu

că mai cuminte va fi mai usioru a-lu convinge, ca calea ce a apucatu este gresita. Asceptám dara ocașiunea, că se remanemu numai amendo, ceea ce ni-se si dede, căci mum'a fiindu chiamata de datoriele ei in bucataria, ne ceru permissiunea a ne lasá singuri; ér prunculu esí afara, că se comita nóue fapte, cari se documenteze, câtu de neglésa este educatiunea sa.

Am remasu deci in casa cu parintele lui George. Chiamandu in ajutoriu puținele mele cunoscintie pedagogice, ce posedu, folosindu-me de tóta elocintia de care dispunu, incepui a dá lectiuni parintelui N. Inse — in desiertu, tóte in desiertu! . . . Pana candu laudai pre George in termini, déca se póte si mai esagerati, decumu faceau acést'a tatalu si mum'a s'a, tóte mergeau bine. Parintele N. me ascultá cu mare placere. Indata inse ce incepui a descoperi si insirá defectele relei educatiuni, ce am observatu la prunculu seu, tatalu 'si pierdú pacienti'a si nu voiá se me mai asculte. Cu tóte acestea eu nu incetai de a-i vorbí, cugetandu, ca dóra, dóra voi reusi a-lu face se me asculte.

Conversarea nóstra durá mai bine de o óra, fora se ajungu la altu resultatu, decátu de a me face si mai nesuferitu in ochii sei. Acum'a nu sciamu cumu se scapu din acést'a pusetiune si incurcala, ce singuru mi-am creatu-o. Provedinti'a inse vine in ajutoriu celoru necajiti!

De asta data preotés'a, care finindu-si afacerile in bucataria, se rentóse in midiloculu nostru, me scapá din perplexitate. Dins'a, aruncandu o privire asupra mea si a barbatului seu, gâci indata cu acea usiurintia, ce este comuna femeiloru, ca intre noi s'a intemplatú ceva estra-ordinariu! Chiar voiá se intrebe ceva, inse eu nu i-am datu tempu. Luandu-mi peleri'a si multie-mindu-le pentru ospitalitate, me departai cu acea nemultiamire, ce o sênte cine-va nereusindu cu planurile sale bune. La despartire parintele N. 'mi strinse man'a, inse nu cu aceea-si fragedíme si afabilitate cá la intalnire!

In curte am zaritu pre George batandu fora indurare pre credinciosulu cane Balanu. Dicându-i maicasa, cá se vina se-si iée remasu bunu dela mine, prunculu se apropiá sarindu sprintenu si-mi intinse man'a. Mai privii odata in ochii acestui pruncu si nu-mi potui retiené unu suspinu adâncu si amarú, ce numai acel'a e in stare a-lu sênti, care prevede sórtea ce ascépta pre unu atare pruncu.

Acum'a me departai de acésta casa, in care astadi domnesce deplina fericire si bucuria, si in care preste câti-va ani — decumu-va adeca provedinti'a divina seau o alta intemplaneprevediuata nu se va insarciná se faca pentru acestu pruncu ceea ce parintii sei au neglesu cu atát'a nesocotintia — va domni cea mai mare nefericire si intristare! . . .

Éca dara inca odata, câtu de puținu pretiu se pune la noi pre educatiune! Éca cumu chiar o parte din acei ce se numescu cu fala „inteligenti“, din cei

ce suntu chiamati a fi „lumin'a lumei“ si „sarea pamentului“ confunda educatiunea cu instructiunea si cugeta, ca au facutu destulu pentru pruncii lorú, déca i-au datu la cutare scóla. Se tienu cei mai fericiti dintre moritori, déca acestia — pruncii — producu la finea anului câte o sdréntia de testimoniú plina de eminentie! De-aici incolo nu-le pasa nimicu de portarea prunciloru lorú.

Eu din parte-mi nu dorescu alt'a, d-le redactoru, decátu ca aceste síre se ajunga cu o óra mai inainte in man'a preotului N, sperandu ca dinsele voru avea mai multa influentia asupra animei sale, de câtu tóte incercarile mele anterióre! De aceea ve si rogu se li dati locu in colónele „Scólei Romane.“ Decumu-va sunteti de o parere cu mine, ca in modulu acést'a inca s'ar poté trage atentiunea parintiloru si cu deosebire a mamelorú de familia asupra educatiunei, sum gata a mai servi cu asemenea esemple scóse din esperinti'a de tóte dilele, din viéti'a nóstra familiara si sociala. *)

Pana atunci primiti asigurarea deosebitei mele stime. —

Orlatu.

Ioane Encescu, invetiatoriu.

Cursu de fisica pentru scólele elementarie.

14. Inerti'a.

1. Éca tienu tablitia acést'a cu man'a stanga orizontalu, ér cu man'a drepta punu pe ea bil'a acést'a! Acumu voiú miscá tablitia cu bil'a in drept'a — la inceputu incetu, apoi mai tarisioru. Bil'a stá pe tablitia, unde am pusu-o. Acumu voiú mai repeti odata miscarea de mai inainte; inse in cursulu ei me voiú opri subitu. Ce a urmatu? Bil'a a rulatu mai departe pre tablitia oprita si adeca in directiunea, in care am miscatu tablitia. Cumu se intempla acést'a? Bagati de séma: bil'a s'a miscatu impreuna cu tablitia, fora a-si fi parasitu inse loculu, unde am fostu pusu-o la inceputu. De odata numai am opritu tablitia in miscare, — am readusu-o in starea ei de repaus. Bil'a inse nu s'a opritu; ea si-a parasitu acumu loculu si a inceputu a rulá. Acést'a a facutu-o ea fora indoiéla silita de o potere. Poterea acést'a o observamu, candu ne incercamu a opri bil'a se nu mai ruleze. Inse de unde a primitu piétr'a poterea acést'a? Fiindu ca cu dens'a nu s'a intemplatú alta, decátu ca a fostu miscata impreuna cu tablitia, pentru aceea poterea, de a rulá mai departe, nu i-a potutu veni decátu dela miscarea tablitiei. Acést'a se vede si din directiunea, in care ea ruleza. Ori de câte ori vomu repeti esperimentulu acést'a, totu-de-a-una bil'a va rulá in directiunea, in care a fostu miscata tablitia.

De aici se vede, ca unu corpu pusu odata in miscare, se nevoiesce a starui si mai departe in miscarea sa.

*) Ni voru fi binevenite.

Fenomene analóge. Miscandu iute unu pocalu plin de apa si oprindu-ne subitu, ap'a se va versá. Ducúndu pe o tasa o butelia si oprindu-ne iute in cale, buteli'a se va resturná. Candu la scrisu pén'a se opresce in radicaturile din chartia, ea de comunu va stropí. Plesnindu cu sbiciulu intr'unu paru, plésn'a se va infasiurá pre langa elu. Lovindu cu midilocolu unui bastonu de marginea mesei, bastonulu se va rupe. Unu caru impinsu cu taria se va miscá mai departe si dupa ce amu incetatu de a-lu mai impinge. Lovindu cu cód'a sapei verticalu intr'o piétra, sapa va intrá mai afundu in códa. Merele cadu din meru, candu 'lu scuturamu. Scrumulu din pipa ese, candu dâmu cu ea in palma. Candu fugimu si ne impiedecamu, cademu inainte. Unu calu oprindu-se subitu in fuga, calaretulu va sburá preste capulu calului. O luntre palindu tare in tiermuru, ómenii din ea, nebagandu de séma, se voru inchiná. Candu fugimu rapede, nu potemu întórce iute in alta parte. Preste unu siantiu sarimu mai usioru, candu ne aventamu. Pulberea ese din haine, candu le intindemu si le batemu cu unu bétiu. Tin'a inca sare de pe ciobote, candu batemu cu petiorulu in pamentu. Calaretii, cari in fug'a calului saru prin unu cercu, cadu érași pe calu, desí acest'a intr'aceea a continuatu a fugí. Aruncandu in fuga, calare ori pe diosu, o pila in susu, o potemu prinde érași, fora a ne oprí etc.

2. Voiu pune érași bil'a pe tablitia si apoi voiu miscá tabliti'a iute intr'o parte — éca asia! Ce s'a intemplatu? A sburatu indereptu. Candu cine-va siede intr'unu caru si caii fora veste pornescu rapede, calaretulu se semte smêncitu inapoi. Unu calaretiu, candu calulu de sub densulu va face o saritura subita in drépt'a, este in pericolu de a cadé in stâng'a. De unde fenomenele acestea? Bagati de séma: Candu cine-va siede intr'unu caru, ce stâ in locu, elu si carulu suntu in stare de repausu. Pentru a parasi starea de repausu, se cere érași o potere, carea se faca a trece corpurile aceste la starea de miscare. Asia e cu tóte corpurile in repausu: tóte se nevoiescu a staruí in repausulu loru. De aici se explica si fenomenele de susu. Carulu adeca este pusu in miscare prin poterea cailoru. Cumu ca elu se opune miscarei, se vede din incordarea cailoru. Miscarea carului se comunica seau impartasiesce si omului din caru; elu inca se opune miscarei, nevoindu-se a remané in starea de mai inainte. Este o lupta intre poterea miscatória si intre nevointi'a corpului de a remané seau persiste in starea de repausu. Si ce e urmarea? Partea inferióra a corpului, apasandu-se pe caru, cauta se urmeze poterei miscatórie; partea superióra inse e mai libera; ea depinde seau aterna dela caru numai intru atât'a, intru câtu carulu stâ in legatura cu partea inferióra. Prin urmare partea superióra mai póte persiste unu tempu in starea de repausu, pe candu partea inferióra deja a trecut in starea de miscare. In urm'a acesteia inse corpulu primesce o posi-

tiune plecata inapoi. Bagati bine de séma: Partea superióra a corpului numai la parere se misca in apoi, in fapta inse partea inferióra se misca inainte, si se cere o anumita potere spre a-se „indreptá“ érași seau adeca spre a invinge cu deseversîre nevointi'a corpului de a remané in starea de mai inainte.

Fenomene analóge. Este mai anevóia a pune unu caru in miscare, decátu a miscá mai departe unulu deja pusu in miscare. Carausii cuminte pornescu totu deauna incetu, nu subitu. Unu banu, ce stâ pe capetulu unui cutitu de-asupra unui pocalu, lovindu iute cutitulu orizontalu, va cadé in pocalu. Punendu mai multi bani cam linsi unulu preste altulu si lovindu in unulu orizontalu, numai acest'a va sari afora, etc.

3. Legea fisicala. Amu vediatu, ca a) unu corpu, pusu odata in miscare, staruesce in acésta stare, cá si candu i-ar fi cu nepotintia a trece din ea in stare de repausu; b) unu corpu in repausu staruesce in acésta stare, cá si candu i-ar fi cu nepotintia a trece din ea in stare de miscare. Nepotinti'a corpuriloru de a modificá starea loru de miscare seau de repausu, se numesce **inertia**. Se pare, ca inertí'a are locu si in viéti'a spirituala. Individii si popórale se lasa fórte cu anevóia de vechile loru deprinderi, si se ceru poteri mari, spirite ingenióse, spre a le face primitórie de reforme.

Adunarea generala a invetiatoriloru sudungureni

a decursu intogmai dupa program'a impartasita in „Scól'a romana“ Nr. 24, afara de conferintiele destinate pentru agricultura, gimnastica si musica, cari din lips'a tempului, nu-se potura tiené.

In diu'a d'ântâiu, in asia numitul „Lehrertag“ s'au pertractatu urmatóriele teme:

I. Scaderile scólei moderne si ale statului invetiatorescu.

II. Dóne propuneri: 1. Cá inaltulu ministeriu se infientieze câtu mai curundu unu seminariu pedagogicu de statu pentru Sud-Ungari'a in genere, dar cu deosebire pentru partea confiniara in Biseric'a-alba. 2. Cá inaltulu ministeriu se esprime prin o ordinatiune, cumu-ca in clas'a prima a scólei poporale este a se invetiá numai cetirea, éra scrisórea se remana pentru a dóu'a clasa, avendu in prim'a a se inlocui prin desemnulu dupa Fröbel. Propunatoriu I. Madzsár, profesor in Biseric'a-alba.

Propunerea prima s'a primitu din partea „Lehrertagului“ cu modificarea, cá loculu pentru infiintiarea seminariului se se lase la bun'a chibsuintia a ministeriului. Propunerea a dóu'a n'a aflatu de câtu unu singuru partinitoriu, si acel'a inca cu acea modificare, cá in anulu primu se nu-se propuna — nici cetirea nici scrisórea.

III. Contra casselor scolare de pastrare. Referent: J. P. Wiener, invetiatoriu la scól'a civila din Hatzfeld, carele propuse urmátóriele tесе: 1. Scopulu educatiunei este idealu. 2. Cassele scolare de pastrare urmarescu scopuri reale unilaterale si astfelu usioru potu desvoltá inclinatiuni, cari din punctu de vedere moralu suntu reprobabile. 3. „Lehrertagulu“ alu XI. alu invetiatoriloru sud-ung. respinge institutiunea casselor scolare de pastrare. Aceste tесе s'au primitu cu modificarea celei d'ántáiu, punendu-se in loculu cuventului „idealu“, „idealu-realu“.

IV. In care modu se póte dejudecá la copilu forti'a priceperii (facultatea de a invetiá) si cumu trebue a se tractá directiunea descoperita?

Referent: C. Scherer, directoru scolaru in Sándorháza; n'a ajunsu inse a terminá din cáusa, ca tem'a erá lunga, si a promisú ca va continuá-o in viitoriu.

V. Tem'a: Despre reformarea instructiunei poporale amesuratu naturei,“ referentulu carei'a erá M. Hoffmann, prof. din Becíhereculu mare, nu s'a pertractatu, pentruca acest'a lipsiá din sala.

VI. „Despre cunoscianti'a limbei magiare, vorbirea si tractarea ei cá detorintia a filoru patriei.“

Referent: Kovács Ant., invetiatoriu in Kecs-kemét, carele propuse, cá limb'a magiara se se invetié in tóte scólele. „Lehrertagulu,“ se intielege de sene, a primitu propunerea.

Dupa amédi a urmatu banchetu, sér'a concertu si jocu.

In diu'a adóu'a s'a tienutu adunárea generala a reuniunei, in carea s'au pertractatu cauzele ei administrative.

„Lehrertagulu“ e legatu de adunarea generala a reuniunei, difere inse de ea prin acea, ca pre candu in adunarea generala au votu decisivu numai membrii ordinari, in „Lehrertag“ au votu toti cei ce suntu presenti, chiar de n'ar fi invetiatori. In „Lehrertag“ se pertractéza numai temeie si se primescu tесеle propuse, nu au locu inse afácerile reuniunei.

Acésta reuniune consta din urmátóriele sectiuni seau despartieminte (Zweigvereine):

I. In comitatulu Temisiului: 1. Temisiór'a, 2. Marosmellék, 3. Lipov'a, 4. Ciacov'a, 5. Versietiu, 6. Biserica-alba, 7. Carlsdorf.

II. In comitatulu Torontalu: 1. Becíhereculu mare, 2. Chichind'a, 3. Hatzfeld, 4. Canija turcésca, 5. Sant-Miclausiu-lu-mare, 6. Uppécs, 7. Panciov'a.

III. In comitatulu Carasiu: 1. Lugosiu, 2. Fagetu, 3. Oraviti'a, 4. Bocsi'a.

IV. In comitatulu Severinului: 1. Caransebesiu, 2. Orsiov'a.

Fia care din aceste despartieminte tiene adunare celu puçinu de dóue ori pe anu, si tratéza cestiuni locale ori de acele, cari au a fi pertractate in adunarea generala, tóte inse cu scopu de a escitá activitatea spirituala pentru promovarea culturai.

S.

Scólele romane in lupta pentru esistinti'a loru.

1. Scól'a romana din Rocna-vechia (distr. Nasaudu).

Spre a refrange motivele si argumentele, aduse si publicate in „Pester Lloyd“ de clic'a magiaróna si reu voitória Romaniloru din Rocn'a-vechia (Ruconium), care impreuna cu vestitulú Kóos a lucratu la ruinarea scólei confessionale de acolo si a esoperatu de cu gendarmeri'a s'au spartu usíle si s'au scosu cu forti'a re-cuisitele si scolarii din edificiu scólei cladite de mosii loru granitari; spre a documentá, cumu-ca tóte pretensiunile ilusorie si asertiunile loru suntu numai scornituri si mintiuni, venimu a publicá recursulu urmatoriu catra ministeriulu de culte si instructiune referitoriu la caus'a scólei din Rocn'a, cá on. lectori se se convinga despre starea lucrului si se véda, cumu se protegéza acumu scólele nóstre confessionale:

„Escelenti'a Vóstra! Subscrisulu senatu scolasticu confessionalu greco-catolicu se afla necessitatu in o cauza, prin care de o parte cu violarea legiloru sustatórie in vigóre si garantate prin insasi constitutiunea, scól'a confessionala gr-cat. din opidulu Rocn'a vechia se despóie de proprietatea sa privata, ér' de alta parte acésta scóla din lips'a unei localitati corespundietórie are se inceteze cu totul, a recurge la Esc. Vóstra din acelu motivu, pentru-ca presupunemu, ca la emanarea ordinatiunei din 10 Octobre 1876 Nr. 21180 si din 7 Novembre 1876 Nr. 26215, prin care s'a deman-datu a se golí localulu propriu alu acestei scóle conf. gr-cat. si a se transpune inspectorelui scolasticu regescu din comitatulu Bistritia-Nasaudu, au conlucratu parte informatiuni sinistre si parte nu a fostu deplinu cunoscute relatiunile dreptului de proprietate privata a scólei confessionale gr-cat. fácia cu localulu din cestiune. Deci subscrisulu senatu scol. conf. gr-cat. 'si ié libertatea a descrie starea lucrului in urmátóriele:

„Inainte de militarizarea valei Rocnei la an. 1762 comunele din acésta vale, apartienetórie pana atunci de districtulu Bistritiei. si cá atare de fondulu regiu, au fostu de conditiune libera. Indata dupa militarizare s'a concentratu venitulú din dreptulu cárcimaritului dela tóte comunele militarizate, din care s'a formatu si s'a redicatu asia numitulú fondu de provente, care a fostu unu fondu domesticalu, din care s'au portatu apoi spesele administratiunei interne si scolare. Asia din acestu fondu s'au portatu spesele necesarie pentru quartirele oficieriloru de stabu (statu-majoru) si de capitani, pre candu materialulu necesariu, adeca: lemnele, pétr'a, nesipulú si deodata si lucratorii cu palm'a, s'a prestatu gratis din partea comunelorú fóste grani-

tiarie. — Pre basea autografului imperatescu din 27 Augustu 1861 dreptulu cărcimaritului s'a restituită cu 1 Novembre 1861 la toate comunele foste granitiarie din valea Rocnei și între aceste și la comun'a opidana Rocn'a-vechia. Totu prin acestu autografu imperatescu s'a dispusu, că la acele comune foste granitiarie, cari voru aretă, ca au lipsa de atari quartire, cari se dechiarasera de proprietate erariale, se li-se transpuna în proprietatea loră.

„Atătu în acestu autografu, cătu și în ordinatiunea înaltului ministeriu de financie ces. reg. din Vien'a ddo 27 Septembrie 1865, Nr. 41500 se dice apriatu, ca relativele quartire sunt a se transpune la comunele foste granitiarie, adeca la comuniunea locuitorilor din respectivele comune, cari au fostu granitiari seau suntu descendenti de granitiari. Acést'a conditiune basata pe autografu imperatescu din 27 Augustu 1861 nu se pôte alteră prin nici o dispositiune ulterióra, fora a se vatemá dreptulu de dispunere alu Maiestatei Sale. De unde urméza, ca, desí quartirulu fostu de capitanu din opidulu Rocn'a-vechia s'a donatu și transpusu în an. 1870 acestei comune, acést'a donare și transpunere se referesce cu atătu mai multu numai la comuniunea comunala fostă granitiaria, cu cătu acést'a comuniune o a și cerutu spre scopuri de a servi de localu pentru scól'a confessională gr.-cat. din motivulu constatatu, căci alta localitate pentru acést'a scól'a confessională gr. cat. a lipsitu, și pentru că acést'a comuniune a fostu și este esclusivă numai de religiunea gr. cat. Afora de acést'a insusi instrumentulu de transpunere ddo Rocn'a vechia în 2 Septembrie 1870, intentionéza acést'a conditiune și între primitori e subscrisu și rev. d. vicariu foraneu gr. cat. din Naseudu că inspectore scol. confessionalu districtualu și delegatu din partea ven. ordinariatu gr. cat. Dar abstragendu dela acést'a impregiurare destulu de ponderósa, scól'a conf. gr. cat. de aici a devenitu în deplina proprietate privată a acestui edificiu și prin unu documentu validu separat, căci comun'a Rocn'a vechia prin contractulu de daruire din 25 Decembre 1870 a donatu nerevocabilmente acelu edificiu scólei conf. gr. cat. de aici, și acestu contractu față cu comun'a donatória s'a aprobatu din partea înaltului ministeriu reg. ung. de interne cu datulu din 1 Aprile 1871, Nr. 6156.

„Pre basea acestui documentu validu respectivulu edificiu s'a transpusu apoi formalmente scólei conf. gr. cat. de aici în faptic'a posesiune și proprietate și totu pe numele acestei scóle s'a inscrisu apoi că proprietate privată și în cartea funduaria a comunei opidane Rocn'a-vechia, în care însusire se afla și în momentulu de față. Indata după acést'a a și intratu acést'a scól'a conf. gr.-cat. în respectivulu edificiu. — Védiendu înse ca invetiamentulu se conturba cu deosebire în dílele de téggu de septemana și de tíera, pentru ca respectivulu edificiu se afla chiar în piatia, unde se tienu și téggurile, asía subscrisulu senatu s'a sémțítu indemnatu a face reparaturele și adaptarile necesarie

la localitatile din dreptu de edificiulu principalu, ce s'a fostu folositu de aresturi pe tempulu esistintiei fostei preture c.-r. Aceste reparaturi și adaptari, prin cari s'a straformatu respectivele aresturi în odai corespundietórie pentru numit'a scóla, au costatu 3000 fl. v. a. din fondulu scol. conf. gr. cat. și de atunci încóce se tiene acést'a scól'a în acele odai, pre candu edificiulu principalu s'a datu în arenda la privati cu scopu, că se se rebonifice spelele și că se se aduca după acést'a unu venitu anualu la fondulu scolasticu confessionalu proprietariulu acelu edificiu, ér' după acoperirea speleloru facute se se dé acelu edificiu de quartire invetiatoriloru. Comun'a fostă granitiaria Rocn'a-vechia a transpusu erariulu montanu înca la an. 1826 o parcela de pamentu comunala chiar' în piatia spre scopulu clădirei unui quartiru pentru parochulu rom.-cat. sub conditiune de a înlocuí în acelu quartiru și o scól'a conf. rom.-cat., ce s'a și intemplatu, și de atunci încóce pana la an. 1873 a esistatu acést'a scól'a în respectivulu quartiru. Astfeliu pentru pruncii baiasiloru din Rocn'a-vechia de confessiunea rom.-cat. acést'a comuna a transpusu unu pamentu corespundietoria de quartiru pentru parochulu rom.-cat. și pentru scól'a, și decumva localulu pentru acést'a scól'a ar' fi de prezentu dóra pré strimtu, se pôte cladí unu edificiu mai corespundietoria și totu pe aceea parcela de pamentu, fora a se aduce scól'a confes. gr.-cat. în cea neplacuta stare de a sistá cu totulu invetiamentulu din lips'a de localitati.

„Mai încolo și ia libertate subscrisulu senatu scolasticu confes. a constatá, cumu ca impregiurarea, ca înaltulu ministeriu reg.-ung. de interne prin emisulu din 20 Aprile 1876, Nr. 14986 a revocatu posteriormente aprobarea data la contractulu de daruri din 25 Decembre 1870 în sensulu legiloru sustatórie, nu pôte alterá întru nimicu dreptulu de proprietate privată a scólei confes. gr.-cat. la edificiulu, fostu quartiru de capitanu, din acést'a comuna, căci donatiunea s'a facutu irrevocabilmente și în sensulu codicei civile austriace cu valóre pentru Transilvani'a. Atari donatiuni numai sub amentite conditiuni se potu anulá și înca inclusivu numai pe calea de dreptu prin judecatoriele competente, înse nici decumu pe calea politică administrativă și dintre conditiunile respective indicate taxative în acelu codice civile la donatiunea edificiulu din cestiune nici una nu are locu. Impregiurarea, cumu-ca donatiunea cestionată urmata în favorulu scólei confes. gr.-cat. de aici nu ar' fi primitu aprobarea pozitivă din partea înaltului ministeriu reg. ung. de cultu și instructiune publică, după convingerea nóstra basata pe dreptulu consvetudinariu, usuatu mai înainte, înca nu pôte alterá dreptulu de proprietate alu scólei confesionale gr.-cat. la cestionatulu edificiu, pentru-că după normele sustatórie în vigóre pe tempulu donatiunei în Transilvani'a nu s'a recerutu o atare aprobare în modulu pozitivu

(Va urmá.)

PROGRAM'A

adunării generalei a VII. a reuniunii invetiatorilor rom. dela scólele confesiunali gr.-or. din diece'sa Caransebesiului, care se va tiené in Reciti'a mont. in 1/13, 2/14, 3/15 Augustu 1877.

In 1/13 Augustu.

1. Comitetulu localu din Reciti'a, constituitu pentru incortelarea tuturor participantilor si pentru conducerea festivitatii adunării generalei, va intempina pre participantii la gar'a calei ferate din Bocsi'a mont. la órele 11 $\frac{1}{2}$ din di. Aici va asteptá unu trenu separat alu calei ferate vicinale din Reciti'a, care va primi pre participantii si va continuá caletori'a.

2. Dela gar'a din Reciti'a montana participantii voru fi condusi prin membrii comitetului la cortecele pregatite.

3. La trei óre d. a. comitetulu reuniunii se va intruni in siedintia in scól'a gr. or. din Reciti'a romana.

4. La 4 óre d. a. va avé locu totu in aceea localitate o conferintia, in care se va luá in pertractare modificarea statutelor reuniunii.

5. La 6 óre participantii convinu la otelulu „Novotny,” de unde cei ce dorescu a vedé etablisemintele calei ferate din locu, voru fi condusi prin membrii comitetului festivu.

6. Sér'a le 8 óre totu in localitatea amintita, concertu esecutatu de capel'a musicala montanistica din locu.

In 2/14 Augustu.

7. Atátu membrii, cátu si ceialtii participantii se intrunescu deminétia la 7 óre in biserica gr. or. rom. din Reciti'a montana si iéu parte la celebrarea spiritului santu.

8. La 9 óre se va deschide si tiené adunarea generala in sal'a „Novotny.”

9. Dupa acést'a banchetu totu aici.

10. Sér'a va urmá petrecere de jocu in sal'a adunării in favorulu reuniunii.

In 3/15 Augustu.

11. La 7 óre deminétia continurea adunării generali.

12. La 11 óre prandiu si pregatire pentru caletoria.

13. La 12 óre intrunire la „Novotny” si plecare la gara, de unde la órele 12 $\frac{1}{2}$ din di se incepe caletori'a indereptu spre Bocsi'a-montana pe calea ferata.

Varietati.

(Adunarea generala a „Asoçiatiei Transilvane“)

a alesu pentru trieniulu urmatoriu: de presiedinte pre T. Cipariu, de vice-presiedinte pre J. Bologa, de membrii ord. ai comit. pre P. Dunca, D. Ursu, I. Rusu, E. Macelariu, Ios. Siulutiu, I. Popescu, Harsianu, Dr. Mesiota, A. Lazaru, Dr. Puscaru, Dr. Borcea si I. Preda; de membrii suplenti pre Dr.

Barcianu, M. Boeriu, G. Brateanu, D. Comsia, I. Drocu, si B. Petri; de secretariu I pre G. Baritiu, de secretariu II pre Dr. Hodosiu, de cassariu pre C. Stezariu, de controloru pre E. Bróte, ér de bibliotecaru pre N. Petrescu.

Concursu.

[8] 1—3

Pentru intregirea postulu invetiatorescu dela scól'a conf. gr.-or. rom. din comun'a Partosiu, comitatulu Torontalu, protopopiatulu Ciacovei, prin acést'a se escrie concursu pana in 8 Septembrie 1877 st. v., in care di va fi si alegerea.

Emolumintele impreunate cu acestu postu suntu: in bani gata 130 fl. v. a., in naturale 30 meti grâu si 10 meti cucurudiu, 2 orgie de lemne pentru invetiatoriu, 6 orgie de paie pentru scóla, 3 jugere si trei patrare de pamentu aratoriu. 6 fl. v. a. spelele conferintieloru, 6 fl. v. a. spelele scripturistice, 20 cr. dela o inmormentare, unde va fi pofritu, cortelu liberu in edificiuulu nou alu scólei cu 2 incaperi, o cuina, o camara si unu patrariu de jugeru de gradina pentru legume.

Recurentii doritori de a ocupá acestu postu suntu avisati se-si instrueze petitunile si documentele recerute in sensulu stat. organicu bis., adresate respectivulu comitetu parochialu, catra concernintele d. protopresbiteru *Ioanu P. Seimanu* in Ciacov'a.

NB. Alesulu, aratandu progresu intru invetiaturi cu tinerimea, póte avé sperantia de imbunatatirea salariulu seu.

Partosiu, in 25 Iuliu 1877.

In contielegere cu M. O. D. protopresbiteru:

Ioanu P. Seimanu,

Comitetulu parochialu:

Zacharia Din'a,

parochu si presiedintele comitetului.

Concursu.

[9] 1—1

Pentru statiunea invetiatoresca gr.-or. rom. din comun'a Uliucu, cotulu Timisiului, protopr. Jebelului, se escrie concursu cu terminulu pana la **ultim'a Augustu a. c. st. v.**

Emolumentele suntu: 12 jugere de pamentu aratoriu, in bani 70 fl., 15 meti de grâu, 15 meti de cucurudiu, 3 stingini de lemne si cortelu liberu cu gradina pentru legume.

Doritorii de a ocupá acestu postu suntu avisati, cá concurselu lor, instruate in sensulu stat. org. bis. si adresate comitetului paroch. se le substerna d-lui *Alesandru Ioanovicu* din Jebelu pana la terminulu mai susu pusu.

In fine competentii au a se infaçisiá in un'a din Domineci seuu serbatori in comuna spre a-si arată desteritatea in tipicu si cantari.

Uliucu, in 28 Iuliu 1877.

In contielegere cu d-lu protop. tract.:

Comitetulu parochialu.